

Eric Ambukita

Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu
e-mail: ambukitaeric@yahoo.fr

WSPÓLPRACA UNII EUROPEJSKIEJ Z KRAJAMI GRUPY AFRYKI, KARAIBÓW I PACYFIKU Z UWZGLĘDNIENIEM AFRYKI SUBSAHARYJSKIEJ

COOPERATION OF THE EUROPEAN UNION WITH AFRICAN, CARIBBEAN AND PACIFIC COUNTRIES, INCLUDING SUB-SAHARAN AFRICA

DOI: 10.15611/pn.2017.498.01

JEL Classification: F 53, F 55

Streszczenie: Celem artykułu jest próba zbadania głównych tendencji i ewolucji współpracy pomiędzy Unią Europejską a państwami Afryki, Karaibów i Pacyfiku (AKP). Ta współpraca międzykontynentalna ewoluowała w czasie i podpisywano kolejne konwencje: z Yaoundé, Lomé, oraz Porozumienie z Cotonou. Porozumienie o partnerstwie podpisane 23 czerwca 2000 r. w Cotonou oparte jest na trzech komplementarnych filarach: współpracy rozwojowej, gospodarczej i handlowej, oraz wymiarze politycznym. W opracowaniu wyodrębniamy dwie części. Pierwsza część ma charakter wprowadzający. Przedstawiono w niej ewolucję współpracy pomiędzy Unią Europejską a państwami AKP, omówiono postanowienia konwencji z Yaoundé i Lomé oraz Porozumienia z Cotonou. Natomiast druga część poświęcona została współpracy gospodarczej, handlowej i rozwojowej.

Słowa kluczowe: współpraca gospodarcza, AKP, UE, Konwencja z Yaoundé, Konwencja z Lomé, Porozumienie z Cotonou.

Summary: The goal of this article is an attempt to examine the main trends and evolution of cooperation between the European Union and African, Caribbean and Pacific (ACP) countries. This continental co-operation has evolved over time and subsequent conventions have been signed: Yaoundé, Lomé and the Cotonou Agreement. The Cotonou Agreement signed on June 23, 2000 is based on three complementary pillars: development, economic and trade cooperation, and the political dimension. This paper is divided into two parts. The first part plays an introductory role. It outlines the origins of cooperation between the EU and the African, Caribbean and Pacific states, discusses the provisions of the Yaoundé Convention and the Lomé Convention, and the Cotonou Agreement. The second part has been devoted to economic, commercial and development cooperation.

Keywords: economic cooperation, ACP, EU, Yaoundé Convention, Lomé Convention, the Cotonou Agreement.

1. Wstęp

Współpracę między państwami Afryki, Karaibów i Pacyfiku a Wspólnotą Europejską zapoczątkował w 1957 r. Traktat rzymski. Pierwsza umowa regulująca stosunki gospodarcze pomiędzy Unią Europejską a państwami Afryki, Karaibów i Pacyfiku została zawarta w 1963 r. w Yaoundé (Kamerun). Od tego czasu nieustannie rozwijane i pogłębiane są wzajemne relacje gospodarcze i polityczne. Pomimo że Unia Europejska wspiera kraje AKP, od ponad pięciu dekad postęp w realizacji klauzul porozumienia dla tych krajów pozostaje niewielki. W związku z tym w 2000 r. w Cotonou (Benin) zdecydowano się na podpisanie nowego porozumienia. Umowa ta, znana również jako umowa z Cotonou, stanowi kamień węgielny współpracy z krajami AKP. Jej celem jest zmniejszenie ubóstwa poprzez wspieranie zrównoważonego rozwoju gospodarczego, społecznego i środowiskowego w regionach AKP oraz ich integracji z gospodarką światową. Jednocześnie służy ona wspieraniu konsolidacji demokracji, praworządności, dobrych rządów oraz poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności.

Problematyka niniejszego artykułu została zawarta w trzech punktach, w których poruszono następujące kwestie: 1) początki współpracy pomiędzy UE a państwami AKP, 2) konwencje z Yaoundé I i II oraz Lomé I-IV, 3) porozumienie z Cotonou, które zawiera rozwiązania w dziedzinie współpracy gospodarczej, handlowej i rozwojowej oraz w wymiarze politycznym. Okres badawczy obejmuje na ogół lata 2000-2015, a wykorzystane dane źródłowe pochodzą przede wszystkim z opracowań (raportów) UE, European Commission i Eurostatu. Jako metody badawcze wykorzystano studia literatury przedmiotu i metodę statystyczno-opisową. Ze względu na wymogi redakcyjne i ograniczoną objętość opracowania artykuł ograniczono do prezentacji wyników empirycznych bez możliwości ich dogłębnej interpretacji oraz szerokiej prezentacji wszystkich aspektów zakreślonych w tytule.

Zasadniczym celem artykułu jest próba zbadania głównych tendencji i ewolucji współpracy pomiędzy Unią Europejską a państwami Afryki, Karaibów i Pacyfiku (AKP).

2. Początki współpracy między UE a państwami Afryki, Karaibów i Pacyfiku

Początki współpracy między państwami Afryki, Karaibów i Pacyfiku a Wspólnotą Europejską sięgają 1957 r., w którym przyjęto zapis o ochronie specjalnych więzi między niektórymi państwami EWG a ich koloniami afrykańskimi [Mazur 2013, s. 81-85]. Przede wszystkim chodziło o zabezpieczenie interesów francuskich i zachowanie kontroli nad jej terytoriami zamorskimi. Po przyjęciu do Wspólnoty Wielkiej Brytanii przedmiotem zainteresowania stała się także od początku lat 70. Brytyjska Wspólnota Narodów (British Commonwealth) [Carbone 2010, s. 240]. Czwarta część Traktatu (art. 131-136) przewidywała utworzenie Europejskiego Funduszu

Rozwoju (EFR), który miał na celu wsparcie finansowe i techniczne krajów afrykańskich oraz krajów historycznie powiązanych z członkami WE. Pierwszy EFR zaplanowany został na pięć lat, czyli od 1959 r. do 1964 r. Zewnętrzna polityka WE podczas zimnej wojny koncentrowała się przede wszystkim na pomocy rozwojowej. Ograniczenia wiązały się z istniejącym wówczas dwubiegunowym systemem międzynarodowym, który determinował wszystkie zachowania w polityce światowej. W latach 60. XX wieku na scenie politycznej świata nastąpiły znaczne zmiany. Wiele państw afrykańskich uzyskało niepodległość, stąd powstanie niezależnych państw w Afryce spowodowało potrzebę uregulowania na nowo stosunków z byłymi koloniami.

3. Konwencja z Yaoundé I i II

20 lipca 1963 r. w Yaoundé uregulowane zostały wzajemne stosunki gospodarcze i polityczne pomiędzy WE a wybranymi krajami Afryki Subsaharyjskiej, oparte na formule konwencji z Yaoundé¹, która weszła w życie 1 czerwca 1964 r. Została zawarta na pięć lat (1964-1969) z możliwością renowacji w ostatnim roku przed upływem trwania umowy. Konwencja z Yaoundé była jedną z pierwszych umów dotyczących współpracy między państwami WE i Afryką. Jej założenia opierały się głównie na polityce handlowej. Kraje EWG zobowiązały się do stopniowego znoszenia barier celnych stosowanych wobec towarów pochodzenia afrykańskiego na rynkach europejskich, analogicznie produkty europejskie były traktowane preferencyjnie na rynkach afrykańskich. Ponadto w ramach porozumienia kraje afrykańskie otrzymały wsparcie finansowe i techniczne z drugiego Europejskiego Funduszu Rozwojowego, przeznaczone na rozwój inwestycji [Borowiec, Wilk 2005, s. 471-472]. W 1969 r. podpisano drugą Konwencję z Yaoundé (czyli Yaoundé II), będącą przedłużeniem wcześniejszej umowy na kolejnych 5 lat. Konwencja ta była finansowana ze środków z trzeciego EFR i skupiała się głównie na działaniach budowy infrastruktury w wyniku dekolonizacji. W międzyczasie (w 1973 r.) do Wspólnoty Europejskiej dołączyła Wielka Brytania, jej akcesja do EWG oznaczała poszerzenie spektrum współpracy Wspólnoty z krajami rozwijającymi się o kraje Commonwealthu, tzn. nie tylko Afrykę, ale również Karaiby i Pacyfik. Współpraca państw AKP zyskała prawno-międzynarodowe ramy 6 czerwca 1975 r., kiedy przedstawiciele państw AKP podpisali Porozumienie z Georgetown (por. tab. 1), będące tym samym konstytucją grupy państw AKP.

¹ Ogółem sygnatariuszami Konwencji z Yaoundé zostało 18 państw: Burundi, Czad, Benin, DR Kongo, Kamerun, Kongo, Gabon, Burkina Faso, Madagaskar, Mali, Mauretania, Niger, Republika Środkowej Afryki, Rwanda, Senegal, Somalia, Togo i Wybrzeże Kości Słoniowej. Kraje te utworzyły grupę pod nazwą Stowarzyszone Państwa Afrykańskie i Malgaskie.

Tabela 1. Państwa należące do AKP – sygnatariusze umowy z Georgetown (stan na rok 2009)

Afryka	Karaiby	Pacyfik
Angola, Benin, Botswana, Burkina Faso, Burundi, Czaad, DR Konga (Kinszasa), Dżibuti, Erytrea, Etiopia, Gambia, Ghana, Gabon, Gwinea Równikowa, Gwinea-Bissau, Kamerun, Kenia, Kongo (Brazzaville), Lesoto, Liberia, Madagaskar, Malawi, Mali, Mauretania, Mauritius, Mozambik, Namibia, Niger, Nigeria, Republika Środkowoafrykańska, Republika Zielonego Przylądka, Rwanda, Wyspy św. Tomasza i Książęca, RPA, Sudan, Suazi, Tanzania, Togo, Uganda, Zambia, Zimbabwe, Związek Komorów	Antigua i Barbuda Bahamy Barbados Belize Dominika Dominikana Grenada Gujana Haiti Jamajka Kuba St. Kitts i Nevis St. Lucia Saint Vincent i Grenadyny Surinam Trinidad i Tobago	Federacja Mikronezji Fidzi Kiribati Nauru Niue Palau Papua Nowa Gwinea Timor Wschodni Tonga Tuvalu Vanuatu Samoa Wyspy Cooka Wyspy Solomona

Źródło: [The Secretariat...].

4. Konwencje z Lomé I-IV

Konwencja z Lomé I została podpisana w 1975 r. w Lomé. Na konwencji tej po raz pierwszy były europejskie kolonie wystąpiły jako jedna grupa państw, tj. kraje AKP. Było to zupełnie inne porozumienie niż Konwencja z Yaoundé, budująca na nowo relacje pomiędzy Wspólnotą a krajami AKP, tym razem oparte na równości politycznej oraz handlowej partnerów. Wspólnota cały czas była jednak przekonana, że współpraca z państwami AKP to kooperacja z byłymi koloniami państw członkowskich oraz że z racji historycznej przeszłości państwa WE są zobowiązane do udzielania pomocy w rozwoju tychże obszarów [McCann 2003, s. 24]. Konwencja z Lomé I (1975-1980) ma swój sekretariat w Brukseli i jest finansowana ze środków czwartego EFR. W Lomé I przewidziano jednostronne preferencje celne dla importu z krajów AKP do EWG i stworzono system stabilizacji dochodów z eksportu – STABEX. Wprowadzony system miał na celu bezpośredni transfer pieniędzy, których suma pokrywała „deficyt” przychodów z tytułu eksportu produktów pochodzenia rolnego, spowodowany wahaniami cen na rynkach światowych lub wystąpieniem klęski żywiołowej [Latoszek 1997, s. 85-86]. Konwencja z Lomé I była finansowana ze środków czwartego EFR (3,072 mld ecu) przeznaczonych na infrastrukturę (budowa dróg, mostów, szpitali i szkół), nie wspominając o wydatkach na rolnictwo, jednak środki te okazały się za małe w stosunku do potrzeb [Borowiec, Wilk 2005, s. 473].

Konwencja z Lomé II została podpisana w 1979 r. przez 58 krajów AKP, obowiązywała w okresie od 1980 r. do 1985 r. oraz stanowiła kontynuację układu podpi-

sanego wcześniej. Konwencja z Lomé II nie wprowadzała znacznych zmian, jednak zwiększone zostały środki na pomoc rozwojową, a także rozszerzono listę produktów objętych systemem STABEX. Jediną innowacją w tej konwencji był mechanizm SYSMIN, stabilizujący wpływy z eksportu surowców mineralnych. Umowa ta została odnowiona w 1984 r. przez umowę Lomé III zawartą na okres od 1985 r. do 1990 r., a fundusze zostały skoncentrowane na projektach rozwoju obszarów wiejskich w celu promowania samowystarczalności i bezpieczeństwa w dziedzinie produkcji żywności oraz walki z pustynnieniem i suszą. Trzecia konwencja stanowiła podstawę do wykorzystania środków z szóstego Europejskiego Funduszu Rozwoju, którego budżet wyniósł 7,440 mld ecu. Konwencja z Lomé III została podpisana przez 66 krajów AKP. Lomé II i III nie zmieniały założeń relacji WE–AKP, natomiast Lomé IV sprzyjało bardziej interesom europejskim niż zaspokajaniu potrzeb krajów AKP.

Nowa umowa Lomé IV została podpisana w 1990 r. na 10 lat (1990-2000) przez 69 państw AKP. W 1995 r. przewidziano możliwość rewizji postanowień tej konwencji. Po Traktacie z Maastricht był to okres negocjowania i podpisania Konwencji z Lomé IV, w tym samym okresie upadał mur berliński i zmieniała się również sytuacja geopolityczna w Europie. Lomé IV finansowana była ze środków 7. i 8. Europejskiego Funduszu Rozwoju w wysokości odpowiednio 10,8 oraz 14,625 mld ecu. Należy również pamiętać, że Lomé IV była pierwszą umową, która uwzględniała także aspekty polityczne, takie jak: demokracja, państwa prawa, wzmocnienie roli kobiet w społeczeństwie oraz promocja praw człowieka. Ponadto biorąc pod uwagę konieczność dostosowania się do ostatnich wydarzeń związanych z globalizacją i rozwojem technologicznym oraz głębokie zmiany społeczne w krajach AKP, a także znikome efekty wynikające z obowiązywania konwencji z Lomé, postanowiono zmienić dotychczasowy jej kształt i wprowadzić nowe elementy. W tym kontekście trzeba było wynegocjować nowe warunki współpracy – UE i AKP podpisały nową umowę zwaną umową z Cotonou.

5. Porozumienie z Cotonou

Umowa pomiędzy Unią Europejską i krajami Afryki, Karaibów i Pacyfiku została podpisana 23 czerwca 2000 r. w Cotonou. Zawarto ją na 20 lat (marzec 2000 – luty 2020) z możliwością rewizji postanowień co 5 lat (art. 95). Liczba sygnatariuszy wzrosła do 77 krajów AKP oraz 15 państw Wspólnoty Europejskiej. Porozumienie z Cotonou jest dzisiaj największą inicjatywą w dziedzinie współpracy pomiędzy UE a krajami AKP na świecie. W 2003 r., wkrótce po uzyskaniu niepodległości, do umowy przystąpił Timor Wschodni, a liczba sygnatariuszy wzrosła do 103 państw, w tym AKP: 78 i 25 UE (plus 10 nowych krajów członkowskich UE). Porozumienie stanowi punkt zwrotny we współpracy pomiędzy UE i AKP, zgodny z zasadami handlu światowego. Ma ono na celu skuteczne zwalczanie ubóstwa oraz zapewnienie rozwoju społeczno-gospodarczego państw AKP. W 2005 r. układ ten został

zrewidowany, dołożono do niego zapis o politycznym dialogu partnerów. Cotonou zapoczątkowało Umowę o partnerstwie gospodarczym (EPA – *Economic Partnership Agreements*). Porozumienie koncentruje się na trzech filarach: zaakcentowanym wymiarze politycznym, wzmocnieniu współpracy rozwojowej oraz współpracy gospodarczej i handlowej, przy uwzględnieniu wzajemnych współzależności między wymianą handlową, zapewnieniem zrównoważonego rozwoju oraz dialogiem politycznym.

5.1. Wymiar polityczny

Podstawą rozwoju krajów afrykańskich jest sprzyjające otoczenie międzynarodowe i wewnętrzne. Dlatego w umowie z Cotonou nacisk położono na rozwój demokracji, ochrony praw człowieka, rządów prawa, „dobrych rządów”, które to wartości, jak stwierdzono, przyczyniają się do pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego. Wymiar polityczny współpracy przejawia się w:

- prowadzeniu dialogu politycznego (art. 8 umowy), obejmującego szeroki zakres spraw interesujących obie strony, m.in. w celu ustalania wspólnych priorytetów, planów działań, rozwijania współpracy na forum organizacji międzynarodowych;
- wspieraniu przestrzegania praw człowieka, zasad demokratycznych i rządów prawa;
- identyfikacji kwestii stanowiących przedmiot ogólnego zainteresowania, w tym integracji regionalnej; współpraca obejmuje również sprawy bezpieczeństwa, szczególnie w zakresie zapobiegania rozprzestrzenianiu broni masowego rażenia, działalności Międzynarodowego Trybunału Karnego, walki z terroryzmem czy handlem narkotykami.

Na podstawie umowy z Cotonou utworzono wspólne instytucje (art. 14), które miały podkreślić znaczenie współpracy UE – AKP dla obu stron, a także przyczyniać się do ściślejszego i efektywniejszego partnerstwa. Są to: Rada Ministrów, Komitet Ambasadorów, Wspólne Zgromadzenie Parlamentarne (jest to organ konsultacyjny składający się z równej liczby członków Parlamentu Europejskiego i przedstawicieli parlamentów państw AKP).

5.2. Współpraca rozwojowa

Wymiar pomocy rozwojowej obejmuje zobowiązanie krajów UE do wspierania rozwoju gospodarczego krajów AKP w ramach wspólnie ustalanych programów i strategii. Pomoc jest finansowana ze środków EFR (por. tab. 2), specjalnego poza-budgetowego instrumentu pomocowego Unii, na który składają się wpłaty krajów członkowskich. Z tego funduszu wspierane są głównie: rozwój gospodarczy, społeczny i rozwój jednostki, a także współpraca i integracja regionalna. Kraje AKP otrzymały dotację w wysokości 13,5 mld euro na okres od 2000 do 2007 r.

Tabela 2. Pomoc rozwojowa finansowana z EFR w latach 1959-2013 (w mld ecu)

Okres finansowania	Państwa AKP	Podstawa prawna	Fundusz	Zobowiązania
1957- 1963	Kolonie	Traktat rzymski	1. EFR	0,9 mld ecu
1963-1969	18	Yaoundé I	2. EFR	0,9 mld ecu
1969-1975	21	Yaoundé II	3. EFR	1,1 mld ecu
1975-1980	46	Lomé I	4. EFR	3,072 mld ecu
1980-1985	58	Lomé II	5. EFR	4,542 mld ecu
1985-1990	67	Lomé III	6. EFR	7,440 mld ecu
1990-1995	69	Lomé IV	7. EFR	10,8 mld ecu
1995-2000	72	Zrewidowana Lomé IV	8. EFR	14,625 mld ecu
2000-2007	77	Porozumienie z Cotonou	9. EFR	13,5 mld euro
2008-2013	–	Zrewidowane Porozumienie z Cotonou	10. EFR	22,68 mld euro

Źródło: [Komisja Europejska...].

5.3. Współpraca gospodarcza i handlowa

Współpraca gospodarcza i handlowa miała być głównym narzędziem redukcji ubóstwa w państwach AKP. Miało się to odbywać poprzez szerszy dostęp tych krajów do rynku UE, a tym samym większy eksport i tworzenie nowych miejsc pracy. Ponadto planowano w większym stopniu włączyć kraje AKP w światowy obieg gospodarczy [Kołodziejczyk 2010, s. 36]. W okresie od 2000 r. do 2014 r. udział AKP w światowym handlu towarami wzrósł odpowiednio z 1,73% do 2,48% [Eurostat 2015]. Warto jednak podkreślić, że ten pozytywny wynik zbiegł się w czasie z ogólnym zwiększeniem handlu międzynarodowego i dotyczył wszystkich regionów i gospodarek krajów rozwijających się, a nie jedynie AKP.

W 2014 r. wartość wymiany handlowej między państwami członkowskimi UE a państwami AKP wyniosła 176,5 mld euro (z czego na eksport z UE przypadło 85,5 mld euro, na import zaś 91 mld), co oznaczało niemal dwukrotny wzrost obrotów w stosunku do roku 2004 (90,2 mld euro, w tym eksport UE – 44,2 mld, a import z państw AKP – 46 mld) [Eurostat 2015]. Unia Europejska jest nadal najważniejszym partnerem handlowym państw AKP – 25,9% ich handlu (przed Chinami – 17,8% i USA – 11,6%), odbiorcą 28% eksportu (Chiny – 18% i USA – 13,1%) i źródłem 24,1% importu (Chiny – 17,6% i USA – 10,3%) [European Union 2015]. Mimo że kraje AKP odnotowują dodatni bilans handlowy, jego struktura handlowa jest niekorzystna, ponieważ kraje UE kupują przede wszystkim surowce i produkty nieprzetworzone (78,5%), w tym paliwa i produkty kopalne (60,4%) oraz produkty rolne (18,1%), a sprzedają wyroby przemysłowe (69%), głównie maszyny i urządzenia transportowe (39,2%) [Eurostat 2015].

6. Wymiana handlowa UE z Afryką Subsaharyjską

Od lat 70. XX w. współpracę UE z Afryką Subsaharyjską regulowały następujące po sobie cztery konwencje: Lomé I (1975 r.), Lomé II (1979 r.), Lomé III (1984 r.) i Lomé IV (1989 r.). Konwencje z Lomé, w odróżnieniu od Konwencji z Yaundé, przewidywały jednostronne zwolnienie z ceł, ograniczeń ilościowych i fiskalnych towarów eksportowanych przez państwa AKP na rynek UE.

Afrykę Subsaharyjską dzieli się na cztery regiony, a mianowicie: Afrykę Wschodnią, Afrykę Południową, Afrykę Środkową oraz Afrykę Zachodnią. Analiza uwzględniająca wszystkie kraje ASS (48 krajów) może budzić wątpliwości metodologiczne. Wynika to z ogromnego zróżnicowania zarówno samej ASS, jak i tworzących ją krajów. W związku z tym analiza będzie dotyczyć regionu i wybranych krajów. Unia Europejska jest jednym z największych partnerów handlowych Afryki Subsaharyjskiej. Przypada na nią około 30% subsaharyjskiej wymiany handlowej. Najważniejszym partnerem UE w ASS spośród grup regionalnych EPA (*Economic Partnership Agreements*) są Afryka Południowa i Afryka Zachodnia.

Głównymi kierunkami eksportu UE do ASS w 2013 r. były RPA (24,5 mld EUR; 16% całego eksportu UE do Afryki), Nigeria (117 mld EUR; 15%), Angola (6,2 mld EUR; 4%) (por. tab. 3). Pomiedzy latami 2000 a 2013 największą dynamikę w eksporcie UE do Afryki odnotowano w stosunku do Togo – eksport wzrósł dziesięciokrotnie z 325 mln EUR w 2000 r. do ponad 3 mld EUR w 2013 r. (czyli wzrost o 917,2%). W tym okresie największy spadek w unijnym eksporcie zanotowała Gwinea Równikowa. Region Afryki Południowej (SADC EPA) jest największym partnerem handlowym UE. Przypada na niego 30,5% importu i 25,3% eksportu. Wartość wymiany handlowej między UE a grupą krajów Afryki Południowej wyniosła 63,5

Tabela 3. Wymiana handlowa (towarowa) UE z wybranymi krajami Afryki Subsaharyjskiej (w mln EUR)

Kraj	Eksport UE do				Import UE z			
	2000	2006	2012	2013	2000	2006	2012	2013
Afryka	66 420	91 793	150 903	153 099	85 034	126 426	186 661	167 971
Nigeria	4 011	7 047	11 441	11 743	6 419	10 785	33 045	28 650
RPA	11 810	1 991	25 575	24 486	14 696	18 519	20 510	15 537
Angola	1 030	3 048	6 202	6 207	1 530	2 181	7 095	9 311
Togo	325	823	3 162	3 306	65	118	191	150
Kenia	942	1 208	1 864	1 849	845	1 058	1 234	1 140
Gabon	1 120	858	1 380	1 490	1 036	608	1 051	1 446
Gwinea Równikowa	137	396	764	827	740	1 744	5291	4 035

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Eurostat 2007, 2014b oraz European Commission 2015].

mld EUR w 2015 r. [European Commission 2016a, s. 3]. Unia Europejska eksportuje do tej grupy państw przede wszystkim artykuły i dobra przemysłowe, przypada na nie blisko 85% całego unijnego eksportu [European Commission 2016a, s. 2, 3], natomiast importuje głównie dobra podstawowe, w tym produkty mineralne (ropę naftową głównie z Angoli oraz rudy metali i inne), kamienie szlachetne, metale szlachetne i nieszlachetne, a także produkty rolne [European Commission 2016a, s. 2, 4]. Obok grupy SADC EPA region Afryki Zachodniej (ECOWAS) jest jednym z największych partnerów UE w ASS i przypada na niego ponad 20% wymiany handlowej UE z całą Afryką (40% z grupą AKP). Wartość wymiany handlowej między UE a Afryką Zachodnią wyniosła 56,4 mld EUR w 2015 r. Natomiast w 2014 r. odnotowano spadek obrotów handlowych UE z krajami regionu. Przyczyną tego był spadek cen surowców energetycznych na rynkach światowych [European Commission 2016b, s. 3-4].

Kraje Afryki Zachodniej importują z UE przede wszystkim artykuły i dobra przemysłowe, wśród nich najważniejsze to maszyny i urządzenia, sprzęt transportowy i inne. UE importuje natomiast produkty rolne oraz przetwory spożywcze i znaczne ilości produktów naftowych, przede wszystkim z Nigerii, Wybrzeża Kości Słoniowej i Ghany, na które przypada 80% całego eksportu krajów Afryki Zachodniej do UE. Unia Europejska jest także największym partnerem handlowym Afryki Wschodniej (EAC), wartość obrotów handlowych między UE a Afryką Wschodnią wyniosła w 2015 r. ponad 6,6 mld [European Commission 2016c, s. 3]. Do Afryki Wschodniej Unia Europejska eksportuje takie same produkty jak do innych regionów. Kraje EAC z kolei eksportują na rynek unijny produkty pochodzenia roślinnego. Najważniejszym partnerem handlowym UE wśród krajów regionu jest Kenia. Przypada na nią ponad 55% całej wymiany handlowej UE z Afryką Wschodnią. Unia Europejska jest także najważniejszym partnerem handlowym dla Afryki Środkowej. Przypada na nią 29% obrotów handlowych regionu. W 2015 r. obroty UE z państwami Afryki Środkowej wyniosły 14,9 mld EUR [European Commission 2016d, s. 8]. Kraje tego regionu eksportują do UE przede wszystkim ropę naftową, diamenty, banany, kakao i inne. Importują z UE maszyny i urządzenia, sprzęt transportowy, produkty farmaceutyczne, produkty spożywcze oraz chemikalia. Najważniejszymi partnerami handlowymi UE spośród krajów tego regionu są: Republika Konga, Kamerun i Gwinea Równikowa.

Wnioski: analizując wymianę handlową UE z krajami Afryki Subsaharyjskiej, należy wyróżnić następujące prawidłowości:

- Stosunki handlowe między UE a krajami Afryki Subsaharyjskiej są charakterystyczne. Kraje UE eksportują do ASS przede wszystkim dobra przemysłowe (maszyny, urządzenia i sprzęt transportowy), natomiast kraje afrykańskie eksportują dobra podstawowe, zwłaszcza surowce energetyczne.
- Wymiana handlowa między UE a Afryką koncentruje się na kilku państwach z obu stron. Z badania wynika, że Afryka Południowa (SADC EPA) i Afryka Zachodnia są najważniejszymi partnerami UE wśród grup regionalnych w ASS,

a kraje takie, jak RPA i Nigeria, są należą do głównych partnerów handlowych UE w Afryce.

- Unia Europejska jest jednym z największym partnerów handlowych Afryki Subsaharyjskiej. Przypadają na nią największe obroty handlowe spośród wszystkich partnerów.

7. Podsumowanie

Współpraca między Unią Europejską i grupą państw AKP była rewolucyjna w czasach swego powstawania i do dnia dzisiejszego nie ma podobnego przykładu współpracy państw rozwiniętych z rozwijającymi się. Jednak mimo ponad 50 lat współpracy i rosnących nakładów na Europejski Fundusz Rozwoju, tempo rozwoju gospodarczego i społecznego państw AKP pozostawało niezadowalające. Oczywiście istnieje wiele pozytywnych przykładów udanej współpracy UE–AKP. Natomiast nie można jednocześnie nie zauważyć, że ambitne cele partnerstwa nie są w pełni realizowane, a potencjał zawartych umów pozostaje niewykorzystany. Handel z UE, który ma pobudzać rozwój krajów AKP, w dużej mierze wpływa na powiększenie dochodów eksporterów UE, którzy znaleźli nowe rynki zbytu w tych krajach. W ostatnich latach Unia zastrzyła swoją politykę handlową. Z powodu wymagań dotyczących praw człowieka oraz dobrych rządów, a także jakości produktów niektóre kraje musiały zaprzestać handlu pewnymi towarami z Unią. Problemy w relacjach UE–AKP mają charakter strukturalny i nie znikną w najbliższych latach. Wynikają z poważnych i obiektywnych różnic między partnerami oraz związanych z tym odmiennych interesów. Mimo zapewnień o równości podstawową cechą tych stosunków jest asymetryczność. Zamiast rzeczywistego partnerstwa mamy do czynienia z relacją dawca–biorca, wzmocnioną przez fundusze pomocowe. Zmianę tej sytuacji utrudniają ogromne różnice w poziomie rozwoju i zamożności krajów AKP i UE. Zwiększenie środków EFR nie jest jedynym bądź najważniejszym warunkiem przyspieszenia rozwoju tych krajów. Korzystanie przez kraje AKP ze środków EFR wprawdzie przyspiesza ich rozwój, lecz jednocześnie prowadzi do ponoszonych przez nie względnych strat. Wpływ na przyspieszenie rozwoju krajów AKP mógłby być poważniejszy, a względne koszty znacznie mniejsze, gdyby zostały zmienione zasady, na jakich środki EFR napływają, oraz warunki wewnętrzne, w jakich funkcjonują.

Literatura

- Borowiec J., Wilk K., 2005, *Integracja europejska*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.
- Carbone M., 2010, *The EU in Africa: Increasing Coherence, Decreasing Partnership*, [w:] Bindi F. (ed.), *The Foreign Policy of the European Union. Assessing Europe's Role in the World*, Brookings Institution Press, Washington D.C.
- European Commission, 2016a, *European Union, Trade in goods with ACP-Southern African Deve-*

- lopment Community (SADC), Directorate General for Trade, <http://trade.cc.eurpa.eu/doclib/docs/2013/November/trade/tradoc>. (14.07.2017).
- European Commission 2016b, European Union, Trade in goods with ACP-West Africa, Directorate General for Trade, <http://trade.cc.eurpa.eu/doclib/docs/2013/November/trade/tradoc>. (15.07.2017).
- European Commission 2016c, European Union, Trade in goods with ACP-East African Community (EAC) Directorate General for Trade, <http://trade.cc.eurpa.eu/doclib/docs/2013/November/trade/tradoc>, data dostępu 15.07.2017.
- European Commission 2016d, European Union, Trade in goods with ACP-Central African, Directorate General for Trade, <http://trade.cc.eurpa.eu/doclib/docs/2013/November/trade/tradoc>. (15.07.2017).
- European Union, 2015, *Trade in goods with ACP Total (African, Caribbean and Pacific Countries)*, European Commission, DG Trade, 10 April.
- Eurostat, 2007, EU trade deficit of EUR 35bn with Africa in 2006. News release STAT/07/170, 6 December.
- Eurostat, 2014, The European Union and the African Union. A statistical portrait. 2014 edition, Luxembourg.
- Eurostat, 2015, The European Union and the African Union. A statistical portrait. 2015 edition, Luxembourg.
- <http://europa.eu/scadplus/leg/en/s05030.htm> (27.01.2009).
- Kołodziejczyk K., 2010, *Umowy o partnerstwie gospodarczym (EPA) w stosunkach Unia Europejska – grupa państw AKP*, Zurawia Papers, z. 16, Scholar, Warszawa.
- Komisja Europejska, Development and relations with Africa, Caribbean and Pacific States, http://ec.europa.eu/development/geographical/cotonou/lomegen/lomeitoiv_en.cfm (15.06.2017).
- Latoszek E., 1997, *Stosunki zewnętrzne*, [w:] Michałowska-Gorywoda K. (red.), *Unia Europejska*, PWN, Warszawa.
- Mazur G., 2013, *Relacje Unii Europejskiej z krajami Afryki, Karaibów i Pacyfiku*, Difin, Warszawa.
- McCann G., 2003, *The colonial legacy and the European Response*, [w:] McCann G., McCloskey S. (eds.), *From the Local to the Global*, Pluto Press, London.
- Paszyński M., 2004, *Od Traktatu Rzymskiego do Porozumienia z Cotonou*, [w:] Kołodziej T. (red.), *Pomoc Unii Europejskiej dla krajów Afryki, Karaibów i Pacyfiku. Szansa dla polskich przedsiębiorstw*, Oficyna Wydawnicza WSMSIG, Warszawa.
- Redłowska K., 2011, *USA i UE w Afryce Subsaharyjskiej. Współpraca i rywalizacja*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- The Secretariat of the African, Caribbean and Pacific group of States, http://www.acpsec.org/en/acp_states.htm (25.05.2017).